

УДК [351.74 : 621.397.4] (477)

Соколан Т. С., аспірант Київського національного університету ім. Т. Шевченка

Суб'єкти застосування відеоспостереження у системі правоохоронних органів України

У статті зроблено спробу визначити суб'єктів застосування відеоспостереження у системі правоохоронних органів України. Сформульовано висновок, що суб'єктами застосування відеоспостереження є міліція та Державна прикордонна служба України. Обґрунтована думка про необхідність здійснення взаємодії у сфері застосування відеоспостереження між міліцією та охоронними підприємствами.

Ключові слова: правоохоронні органи, міліція, Державна прикордонна служба, охоронні підприємства.

В статье сделана попытка определить субъектов применения видеонаблюдения в системе правоохранительных органов Украины. Сформулирован вывод, что субъектами применения видеонаблюдения являются милиция и Государственная пограничная служба Украины. Обоснована мысль о необходимости осуществления взаимодействия в сфере применения видеонаблюдения между милицией и охранными предприятиями.

Ключевые слова: правоохранительные органы, милиция, Государственная пограничная служба Украины, охранные предприятия.

An attempt to define the subjects who use video surveillance within the system of law enforcement agencies of Ukraine is made. A conclusion is made that the subjects of usage of video surveillance are police and State Border Guard Service of Ukraine. An idea is proved that it is necessary to have liaison between police units and guard service companies in the sphere of usage of video surveillance.

Key words: law enforcement agencies, police, State Border Guard Service, guard service companies.

Під час здійснення відеоспостереження у громадських місцях з метою забезпечення громадського порядку та безпеки відбувається виникнення правовідносин між суб'єктами його застосування та особами, які знаходяться у зоні дії відеоспостереження. Подібні правовідносини характеризуються тим, що уся інформація, яка формується у результаті застосування відеозйомки, перебуває у власності суб'єктів, які її застосовують. Це супроводжується накладенням на цих суб'єктів певних прав та обов'язків щодо поводження з інформацією, яка ними отримується. Тому необхідним виглядає чітке визначення суб'єктів, уповноважених на застосування відеоспостереження. Як зазначає С. Я. Фурса, правильне визначення суб'єктів правовідносин має сприяти глибокому науковому тлумаченню місця окремого суб'єкта в конкретних правовідносинах для того, щоб комплексом прав та обов'язків врівноважити їх статус і запобігти можливим правопорушенням з боку суб'єктів та учасників правовідносин [1, с. 65]. На сьогодні основними суб'єктами застосування відеоспостереження у громадських місцях виступають правоохоронні органи. Проблемою визначення поняття правоохоронних органів та їх системи займалися такі вчені як О. М. Бандурка, А. М. Куліш, О. М. Музичук, В. П. Петков та інші, проте жоден з науковців не намагався визначити ті правоохоронні органи, які є відповідальними за застосування відеоспостереження у громадських місцях, що і виступає метою цієї статті. Для досягнення поставленої мети автор ставить перед собою наступні завдання: виділити з усієї сукупності правоохоронних органів ті, які застосовують відеоспостереження у громадських місцях для забезпечення громадського порядку і безпеки; проаналізувати повноваження кожного правоохоронного органу та сформулювати пропозиції, спрямовані на покращення нормативного регулювання їх діяльності у названій сфері.

Система правоохоронних органів є доволі розгалуженою та складною. Проте застосування відеоспостереження у громадських місцях належить до повноважень тих правоохоронних органів, які створюються насамперед для охорони громадського порядку та громадської безпеки. Першим з таких органів виступає міліція, до завдань якої, відповідно до ст. 2 Закону України «Про міліцію», входить запобігання правопорушенням та їх припинення; охорона і забезпечення громадського порядку. Згідно зі ст. 11 для досягнення поставленої мети органи міліції мають право застосовувати технічні засоби фіксації інформації. Наведене положення цього юридичного акта уповноважує усі підрозділи міліції на застосування відеоспостереження. До них належать кримінальна міліція, міліція громадської безпеки, транспортна міліція, державна автомобільна інспекція, міліція охорони, судова міліція, спеціальні підрозділи міліції, міліція внутрішньої безпеки [2].

На сьогоднішній день суб'єктами застосування відеоспостереження виступають декілька підрозділів міліції. Першим з таких підрозділів є чергові частини Головних управлінь, управлінь МВС в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі; міських управлінь; районних управлінь, міських, районних відділів, відділень міліції, відділів та відділень спеціальної міліції. Так, у межах реалізації програми «Безпечне місто» в ГУМВС України у м. Києв з 1 квітня 2009 року введено у дію систему централізованого управління нарядами міліції («Цунами»), що містить у собі підсистему відеоспостереження. На виконання програми у столиці було встановлено 35 камер, за допомогою яких здійснюється контроль за місцями значного скупчення людей у центральній частині міста [3]. Виконуючи обов'язок з приводу здійснення відеоспостереження, чергові частини мають у розпорядженні бази даних, які формуються у результаті здійснення відеоспостереження у громадських місцях. Покладення відповідного обов'язку на чергові частини є доволі виправданим, оскільки відповідно до Наказу МВС України «Про організацію діяльності чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, направленої на захист інтересів суспільства і держави від протиправних посягань» (далі Наказ) чергова частина повинна забезпечувати оперативне управління силами і засобами органів і підрозділів внутрішніх справ України [4]. Таким чином, кожного разу, коли на моніторі чергової частини з'являється ситуація, яка вимагає втручання, працівники чергової частини можуть направити у відповідне місце патрульні та інші підрозділи, які зможуть зреагувати на неї та прийняти усі необхідні заходи для її стабілізації.

Відповідно до Наказу кількість працівників чергових частин визначається їх штатним розписом [4]. Тому, покладаючи обов'язок на чергові частини стосовно застосування відеоспостереження, вважаємо доцільним розширити їх штат, оскільки зазвичай відеоспостереження ведеться цілодобово. А це, в свою чергу, вимагає здійснення постійного нагляду за моніторами, на які передаються зображення з відеокамер та необхідності направлення працівників міліції для подолання небезпеки, яка була зафіксована відеокамерами та яка вимагає втручання.

Розширення штату працівників чергових частин зумовлено ще тим, що отримана за допомогою відеоспостереження інформація містить у своєму складі персональні дані стосовно осіб, які знаходяться в зоні дії відеоспостереження. З метою дотримання міжнародного та національного законодавства з приводу охорони персональних даних та дотримання права особи на недоторканість приватного життя отримання, обробка та зберігання даних отриманих за результатами відеоспостереження, повинно відбуватись у спеціально відведених для цього місцях та спеціально підготовленим персоналом, який має як технічні навички роботи з відеоапаратурою, так і достатні

знання з приводу охорони персональних даних, отриманих в результаті відеоспостереження. А тому до роботи з відеоапаратурою повинен залучатися кваліфікований персонал, який буде в змозі забезпечити права приватних осіб та покращить ефективність функціонування органів міліції.

Наступним суб'єктом, уповноваженим на застосування відеоспостереження, є Державна автомобільна інспекція Міністерства внутрішніх справ України (далі ДАІ МВС), яка здійснює цю функцію на виконання Розпорядження від 21.05.2009 № 466 «Про організацію роботи підрозділів ДАІ з профілактики правопорушень із застосуванням засобів фото- і кінозйомки, відеозапису» [5]. За результатом його здійснення відбувається формування баз даних про осіб, які порушили правила дорожнього руху та транспортні засоби, які перебувають у розшуку. Одним із прикладів системи відеоспостереження, яка сприяє формуванню подібних баз даних може виступати система «Ураган», яка була встановлена на одній з вулиць міста Севастополь. Спеціальна програма розпізнає рухливі об'єкти – автомобілі й фотографує їх. Інша програма аналізує кадр, автоматично знаходить номер транспортного засобу в базі даних обліку викрадених транспортних засобів. Якщо номер транспортного засобу не перебуває в такій базі даних, то отримана завдяки відеокамерам інформація зберігається в архіві протягом двох тижнів. У разі, коли транспортний засіб перебуває в розшуку, в черговій частині спрацьовує сигнальна система. Інформація передається найближчим нарядам дорожньо-патрульної служби, які можуть оперативнo затримати транспортний засіб [6]. Таким чином, система відеоспостереження дозволяє в оперативному порядку реалізовувати завдання щодо припинення та розкриття правопорушень, які вчиняються із застосуванням транспортних засобів.

Наступний підрозділ, який використовує відеоспостереження у громадських місцях є транспортна міліція. Цей підрозділ міліції отримує завдяки встановленому відеоспостереженню інформацію про дії та події, які трапляються в аеропортах, морських, річкових та аеропортах, метрополітені, а також залізничних та автовокзалах. Так, наприклад, під час підготовки до проведення чемпіонатів Європи з футболу (УЄФА Євро-1012) на основних вокзалах України було встановлено системи відео нагляду на виконання наказу Міністерством внутрішніх справ України від 13.04.2011 № 142 «Про оголошення рішення колегії МВС». Метою впровадження відеоспостереження було підвищити рівень охорони об'єктів національної транспортної системи, захищеність транспортної інфраструктури від терористичних актів або інших протиправних дій [7]. Для досягнення цієї мети, на столичному вокзалі «Київ-Пасажирський», наприклад, у червні 2012 року було встановлено додатково 50 відеокамер. На сьогодні охорона належного рівня правопорядку та безпеки у цьому місці підрозділами транспортної міліції здійснюється завдяки встановленим камерам відеоспостереження, кількість яких досягає більше 200 [8].

З викладеного вище випливає, що на даний момент отримання, обробка та зберігання даних, отриманих за результатами здійснення відеоспостереження здійснюється різними підрозділами, а саме черговими частинами, державною автомобільною інспекцією та транспортною міліцією. Відповідна ситуація ускладнює процес доступу до цієї інформації зацікавлених суб'єктів, якими виступають як приватні особи, так і самі підрозділи міліції. У зв'язку з цим, доцільним виглядає створення у системі МВС України окремого підрозділу, а саме Департаменту технічного забезпечення, який матиме відповідні територіальні підрозділи в Головних управліннях, управліннях МВС в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі; міських управліннях; районних управліннях, міських,

районних відділах, відділеннях міліції, відділах та відділеннях спеціальної міліції. Основними завданнями цього підрозділу МВС України мають бути визначення потреб у запровадженні відеоспостереження та встановлення необхідної кількості та типу відеокамер у громадських місцях; з'єднання відеокамер з моніторами, на які передаються зафіксовані відеокамерою зображення; забезпечення надійного доступу до мережі Інтернет всіх підрозділів міліції, а особливо тих, які є відповідальними за застосування відеоспостереження; забезпечення можливості доступу до відеозапису різними підрозділами, які застосовують відеоспостереження. Функція щодо здійснення нагляду за відеомоніторами, на які передаються зображення зроблені встановленими відеокамерами, повинна покладатися на чергові частини районних, міських, обласних відділів УМВС України, транспортної міліції та державної автомобільної інспекції. Відповідні підрозділи мають вести так би мовити «оптичне патрулювання» і в разі виникнення протиправної ситуації в місцях встановлення відеокамер, направляти туди необхідну кількість працівників міліції різних підрозділів. У свою чергу, Департамент технічного забезпечення має бути відповідальним за технічну організацію відеоспостереження. Застосування відеоспостереження відповідним чином сприятиме більш ефективній профілактиці правопорушень, забезпечення громадського порядку і безпеки, швидкому реагуванню на правопорушення працівниками різних підрозділів міліції та здійсненню взаємодії між усіма підрозділами міліції.

Наступним правоохоронним органом, який може застосовувати відеоспостереження у своїй діяльності, є Державна прикордонна служба України. Вона виконує завдання з приводу забезпечення недоторканості державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні. На Державну прикордонну службу України покладено обов'язок, поміж іншим, здійснювати в установленому порядку прикордонний контроль і пропуск через державний кордон України осіб, транспортних засобів, вантажів, а також виявлення і припинення випадків незаконного їх переміщення. Саме для виконання зазначеного обов'язку цей правоохоронний орган може застосовувати відеоспостереження. Державна прикордонна служба складається із центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону; територіальних органів центрального органу виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері охорони державного кордону; морської охорони, яка складається із загонів морської охорони; органів охорони державного кордону — прикордонні загони, окремі контрольно-пропускні пункти, авіаційні частини; розвідувального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону [9].

З усіх підрозділів застосування відеоспостереження застосовується органами охорони державного кордону на підставі наказу Адміністрації Державної прикордонної служби України від 30.09.2008 № 810 «Про затвердження Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему прикордонного контролю «Гарт-1» Державної прикордонної служби України» (далі Наказ № 810) [10]. Згідно з положеннями Наказу № 810 система «Гарт-1» — це сукупність організаційно-розпорядчих заходів, програмно-технічних та телекомунікаційних засобів, що забезпечують обробку інформації (уведення, запитування, зчитування, зберігання, знищення, приймання, передавання) щодо прикордонного контролю осіб і транспортних засобів, які перетинають державний кордон України, та автоматизований доступ до інформації, що зберігається в базах даних системи «Гарт-1». До цієї системи входить підсистема відеоспостереження «Гарт-1/ВС». Застосовуючи цю систему, підрозділи органів охорони державного кордону

здійснюють прикордонний контроль і пропуск через державний кордон осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна, та забезпечують цілодобове відеоспостереження за територією та об'єктами в пунктах пропуску, відеозапис, детектування руху по кожному з відеоканалів, ведення циклічного відео архіву, здійснення пошукових функцій по ньому; обробку відеозображень та розпізнавання державних номерних знаків автотранспорту та перевірки зчитаних номерних знаків за базами даних викраденого автотранспорту. У зв'язку з тим, що підрозділи охорони державного кордону активно застосовують відеоспостереження, то, на нашу думку, необхідно внести доповнення до Закону України «Про Державну прикордонну службу» [9] щодо закріплення в ньому права за цією службою застосовувати відеоспостереження.

Таким чином, серед державних правоохоронних органів, які застосовують відеоспостереження необхідно виділяти підрозділи міліції та Державної прикордонної служби. Проте запровадження відеоспостереження потребує значних витрат, які не завжди можуть покриватися коштами державного бюджету; необхідністю забезпечення обслуговування відеоспостереження кваліфікованим персоналом та наявністю для цього спеціально обладнаних приміщень. У зв'язку з цим доцільно вести мову про можливість здійснення тісної взаємодії у сфері застосування відеоспостереження між правоохоронними органами, зокрема підрозділами міліції, та приватними суб'єктами.

До таких суб'єктів відносяться охоронні підприємства, діяльність яких регламентована Законом України «Про охоронну діяльність». У ст. 12 цього юридичного акта передбачено, що персонал охорони під час виконання функціональних обов'язків має право проводити відкриту відео- та фотозйомку подій як допоміжний засіб запобігання протиправним діям з обов'язковим оприлюдненням на об'єкті, що охороняється, інформації про здійснення таких заходів. Суб'єкт охоронної діяльності зобов'язаний забезпечити належне зберігання відео- та фотоматеріалів, отриманих під час здійснення заходів охорони, протягом одного року з можливістю використання їх виключно у службовій діяльності. Після закінчення строку зберігання зазначених матеріалів проводиться їх знищення комісією у складі трьох представників суб'єкта охоронної діяльності із складенням акта знищення відео- та фотоматеріалів. Відповідно до ст. 18 зазначеного закону суб'єкти охоронної діяльності та правоохоронні органи можуть спільно організовувати взаємодію і надавати взаємодопомогу у діяльності, що спрямована на попередження, припинення і розкриття кримінальних правопорушень та забезпечення охорони громадського порядку [11]. Одним із видів здійснення подібної взаємодопомоги може полягати у наданні охоронними підприємствами доступу до систем відеоспостереження підрозділам міліції уповноваженим на застосування відеокamer у громадських місцях. Відповідне рішення охоронне підприємство може прийняти лише за попередньою згодою осіб, власність яких вони охороняють. Уповноважені підрозділи міліції можуть мати доступ до системи відеоспостереження через мережу Інтернет двома способами.

Перший спосіб полягає в тому, що користувач повинен завантажити спеціальну програму доступу (зазвичай вона поставляється із програмним забезпеченням відеореєстратора); ввести ір-адресу системи або ім'я DSN-клієнта (в залежності від послуг, які надаються Провайдером та способу налаштування системи відеоспостереження), логін та пароль [12].

Другий спосіб полягає в тому, що в адресному рядку браузера Internet Explorer необхідно ввести адресу системи відеоспостереження. У тому разі якщо браузер

Internet Explorer налаштований правильно (в налаштуваннях безпеки необхідно увімкнути усі параметри, які пов'язані з ActiveX), то користувач зможе ввести логін і пароль і мати доступ до системи відеоспостереження [12].

Охоронні підприємства та працівники міліції самі визначають, який спосіб доступу до систем відеоспостереження їх більше влаштовує. Охоронні підприємства повинні надати адресу системи відеоспостереження, логін і пароль працівникам міліції. При цьому підрозділ технічного забезпечення, про котрий ми згадували раніше, повинен забезпечити комп'ютери підрозділів міліції, які є відповідальними за застосування відеоспостереження, доступом до мережі Інтернет; необхідним програмним забезпеченням, а також вирішити усі проблеми технічного характеру, які сприятимуть швидкому доступу до системи відеоспостереження охоронних підприємств.

Здійснення взаємодопомоги між працівниками міліції та охоронними підприємствами можливо передбачити у формі укладення між зазначеними суб'єктами адміністративного договору. Це пов'язано з тим, що основною метою адміністративного договору є задоволення публічного інтересу, яким, в нашому випадку, виступатиме забезпечення громадського порядку і безпеки, а також попередження правопорушень. При укладенні в майбутньому подібних договорів вважаємо доцільним передбачити в них положення стосовно прав і обов'язків зазначених суб'єктів, надання отриманих завдяки відеоспостереженню даних зацікавленим суб'єктам як охоронними підприємствами, так і працівниками міліції.

Знаючи те, що працівники міліції мають доступ до систем відеоспостереження та їх можливість здійснювати спостереження за отриманими зображеннями в будь-який час, змусить працівників охоронних підприємств постійно інформувати підрозділи міліції про вчиненні правопорушення. Це, в свою чергу, унеможливить випадки їх укриття та сприятиме притягненню правопорушників до відповідальності. Відповідний захід є певним способом контролю над працівниками охоронних підприємств, а також налагодженням партнерських відносин між міліцією та приватними суб'єктами.

Таким чином, з викладеного можна зробити висновок, що на сьогоднішній день відеоспостереження застосовується такими правоохоронними органами як міліція та Державна прикордонна служба України. Окрім цього, міліція для більш ефективного здійснення своєї діяльності та забезпечення громадського порядку і безпеки повинна намагатися налагодити співробітництво з охоронними підприємствами, які могли би їй надавати доступ до своїх систем відеоспостереження через мережу Інтернет.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Фурса С.Я., Щербак С.В. Виконавче провадження в Україні. Навчальний посібник. — К.: Атіка, 2002. — 480 с. 2. Про міліцію: Закон України: від 20.12.1990 р., № 565—XII // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1991. — № 4. — Ст. 20.
3. Костюк В. Л. Проблемні аспекти діяльності патрульної служби ГУ МВС України в місті Києві із забезпечення охорони громадського порядку / В. Л. Костюк. // Криміналістичний вісник. — 2011. — № 2 (16). — С. 166-171.
4. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 28.04.2009 № 181 «Про організацію діяльності чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, направленої на захист інтересів суспільства і держави від противоправних посягань» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0786-09>
5. Розпорядження МВС України від 21.05.2009 № 466 «Про організацію роботи підрозділів ДАІ з профілактики правопорушень із застосуванням засобів фото- і кінозйомки, відеозапису» [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: http://auto.meta.ua/autolaw/gai_law/a7/

6. В Севастополі установили систему видеонаблюдения за автомобилями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.allcrimea.net/news/2008/2/3/1202020321/>

7. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 13.04.2011 «Про оголошення рішення колегії МВС» № 142 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.umdpl.info/files/docs/1319533360.doc

8. Укрзалізниця готується посилити заходи безпеки під час проведення «Євро–2012» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zik.ua/ua/news/2011/12/15/324395>

9. Про Державну прикордонну службу України : Закон України : від 03.04.2003 р., № 662–IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 27. – Ст. 208.

10. Наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 30.09.2008 № 810 «Про затвердження Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему прикордонного контролю «Гарт-1» Державної прикордонної служби України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1086-08/conv>

11. Про охорону діяльність : Закон України : від 22.03.2012 № 4616-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 2. – Ст. 8.

12. Видеонаблюдение через Интернет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ys33.ru/stat1/videonablyudenie_cherez_internet/

УДК 340.12

Шандра Б. Б., викладач кафедри філософії
Ужгородського національного університету

Філософсько-правовий вимір криміналізації свідомості: засади декриміналізації

У статті проаналізовано філософсько-правовий вимір криміналізації свідомості та розглянуто засади декриміналізації. У ході аналізу простежено те, що філософсько-правовий вимір людського буття завжди пов'язується із іншими вимірами людського існування. Безумовно вказаний вимір – це складова ширшої перспективи життєвого простору людської особистості. Тому підкреслено доцільність трактувати феномен криміналізації свідомості (в контексті зв'язку із суспільством і державою) у ширших рамках загального соціокультурного простору.

Ключові слова: філософія права, криміналізація, свідомість, декриміналізація.

В статті проаналізовано філософсько-правове измерение криминализации сознания и рассмотрены принципы декриминализации. В ходе анализа прослежено, что философско-правовое измерение человеческого бытия всегда связывается с другими измерениями человеческого существования. Безусловно указанное измерение – это составляющая более широкой перспективы жизненного пространства человеческой личности. Поэтому подчеркнута целесообразность рассмотрения феномена криминализации сознания (в контексте связи с обществом и государством) в широких рамках общего социокультурного пространства.

Ключевые слова: философия права, криминализация, сознание, декриминализация.

The article analyzes the philosophical and legal dimension of consciousness and the criminalization of the principles discussed decriminalization. The analysis traced that philosophical and legal dimension of human life is always associated with other dimensions of human existence. Certainly specified dimension – it's part of a broader perspective of living space of the human person. Therefore appropriate to consider the phenomenon emphasized criminalization of consciousness (in the context of relationship with society and the state) within the broad framework of general socio-cultural space.

Keywords: philosophy of law, criminalization, consciousness, decriminalization.